

Стевче ТОДОРОВСКИ

УМБО ОД HERACLEA LINCESTIS

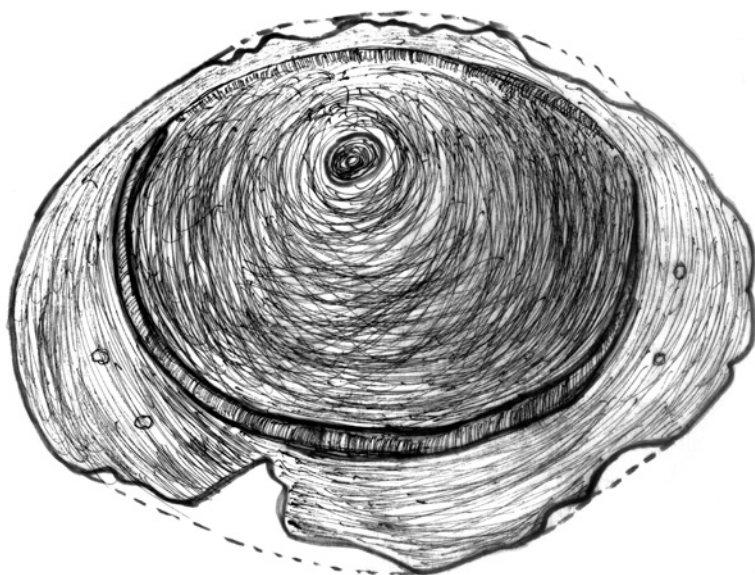
Клучни зборови: умбо, Хераклеа
Линкестис, штит, меч, доцна антика,
Нормани, Битола,

Во оваа статија се зборува под какви околности е пронајден наодот - умбото, во локалитетот Хераклеја Линкестис, неговиот начин на сочуваност и материјалот од кој е направен. Потоа следува неговиот опис, метриката и оштетеноста, заедно со неговата функција во воената формација. Исто така, тука се истакнува важноста на наодот и неможноста да се класифицира, односно да се определи времето на неговото создавање, дали станува збор за предмет од доцната антика или пак од раниот среден век. Стилските елементи се неминовни за важноста во процесот на класификација, и затоа не е можно да се определи времето кога настанал артефактот. На крајот ја објаснуваме неговата функција и намена на штитот во самиот чин на борбата, било групна или поединечна. Се укажува на директната важност за зачувување и штитење на носителот на штитот заедно со умбото, предмет што игра главна улога во зачувување на животот на воинот и другите личности околу него.

Умбото се наоѓа во приватна збирка од Битола, откриено е по пат на проспекција. Сопствениците ни дозволија да го документираме умбото, што претставува централен дел од штитот на воинот. Умбото е пронајдено во близина на надворешниот источен ѕид од католичките гробишта.¹ Оваа североисточна парцела е близу до самиот “главен влез” на оградениот чуварски дел од античкиот град Хераклеја Линкестис (оној дел кој моментално е ископан, а ископана е само една шестина од просторот што го зафаќал античкиот град).

¹ Католичките гробишта се наоѓаат во склопот на античкиот град Хераклеја Линкестис, оградени се со камена ограда која наместа е и над два метра. Во употреба се од втората половина на 19 век. Западно од нив, а граничеле со нив, се наоѓаат протестантските гробишта, сега изгубени во коповите на локалитетот. Овие гробишта, протестантските и католичките, ги дадоа првите индикации на странските конзули, особено британскиот, францускиот, италијанскиот, австрискиот и секако грчкиот, за важноста и сериозноста на локалитетот, во извештаите до нивните влади.

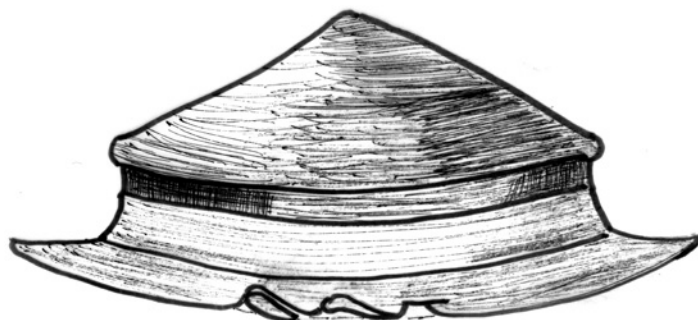

Умбото е железно-ковано. Бидејќи е најдено во влажен контекст тоа е доста оштетено. Воедно, на умбото препознаваме дека самиот метал, со начинот на обработка и минералите и солите што ја привлечеле корозијата, е хидрофиличен. Кругната основа на ободот на умбото е со димензија од 160 мм, работ на ободот наместа е со фисура, на ободот се сочувани и две заковки од железни клинцци со широка глава и два отвора од кои отпаднале клинците, а кои служеле за зацврстување на умбото на отворот од дрвениот штит. Ободот е дебел 4 мм. Од работ на ободот до испакнатиот цилиндричен врат димензијата е 23 мм, и висината на цилиндричниот врат што го држи конусот е 23 мм, а конусот е висок 52 мм. Пречникот на конусот на најширокиот дел е 103 мм, а целото умбо тежи околу 400 гр. Конусот од умбото завршува во форма на булбус, кој е тап, што значи дека траел подолго и укажува на промена на борбената техника, тоа е место каде што ударот на непријателскиот меч запира и затоа ваквиот тип на умба во крајна линија е ефективен.² Конусот од внатрешната страна е празен со длабочина од 50 мм, а бифасијалност кај ова умбо не постои и е ставен над отворот во средишниот дел над штитот, закован е и служел обично да се стави внатре раката, левата или десната, во зависност која е во поголема функција. Во раката се држела рачката - ракофатот, закована на внатрешниот дрвен дел од штитот.

Класификацијата е варијабилна, што значи дека умбото е тешко за хронологија. Типологијата на овој предмет е застапена и во доцната анти-

ка³ и во раниот среден век, обично кај Норманите - северните народи кои поминале низ античкиот град Хераклеја Линкестис,⁴ така што класификацијата не може со точност да се одреди, делумно и затоа што умбото не е најдено во супер позиција. Иако над наодот е извршена дескрипција, не може да се најдат дистинктивни карактеристики. Повторуваме дека, сепак не е пронајдено инситу, што преставува хендикеп за придружните показатели за одредување на периодот во кој настанал овој артефакт.⁵ Интуитивно го одредуваме во доцната антика, а објективно останува дилема. Дури и во стилските елементи со придружна литература не е професионално да се следи неговата типологија, бидејќи во раната антика постојат полукружни умба, умбо со

зашилен врв⁶ кој со текот на времето заради неефикасност, превиткување на врвот, се отфрлени. Умбото стоело на штитот, штитот во овој случај бил дефанзивно оружје. Ние не можеме да знаеме каква форма имал штитот, основата сигурно била

³ И. Микулчиќ, *Антички градови во Македонија*, Скопје, 1999, 398, сл. 277

⁴ С. Тодоровски, *Археолошки наоди од средниот век во Арелот на Битола*, Скопје, 2002, 70-71. Во доцната антика градот Хераклеја Линкестис се преименува во Пелагонија, и денес Грција, покрај името Монастири, се уште Битола, особено во црковните недоразбирања, ја нарекува Пелагонија. Словените Хераклеја Линкестис ја преименуваат во Битола, за што сега со археолошките ископувања во периодот од 2007-2008 г. нема дилема дека средновековна Битола се наоѓала на територијата на Хераклеја Линкестис. За ова поисцрпно е објаснато во цитираната книга.

⁵ Мислиме дека недостига керамика и други артефакти од стратиграфијата на наодот.

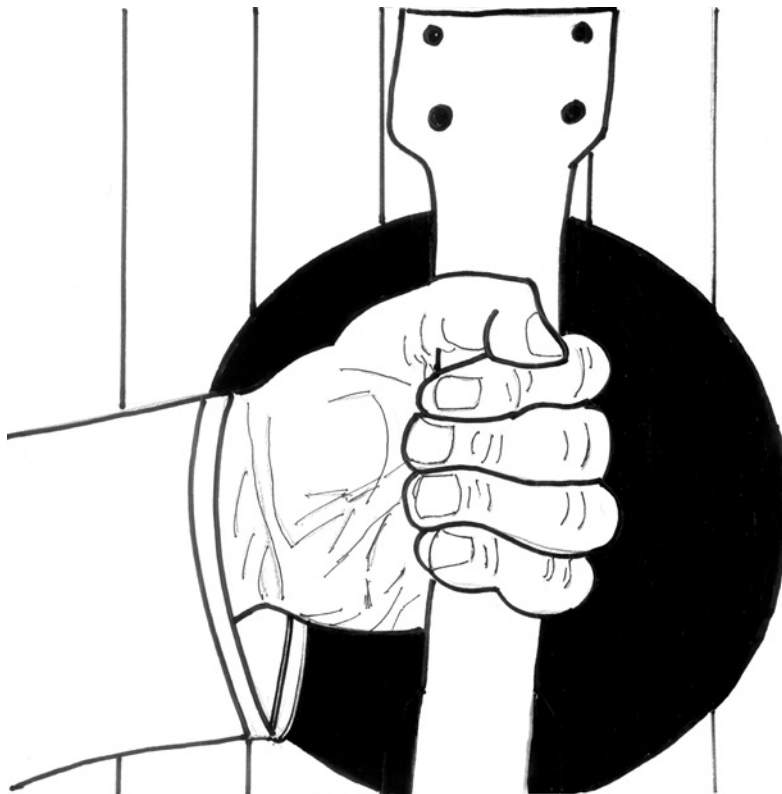
⁶ László Kocsis, *The Enemies of Rome*, Proceedings of the 15th International Roman Military Equipment Conference, Budapest 2005, 108.

² Leonid Tarassuk u Claude Blair, *The Complete Encyclopedia of Arms & Weapons*, New York, 1982.

дрвена, тоа ни го кажуваат гореспоменатите сочувани две заковки и другите два отвора на ободот. Самиот штит во средишниот дел во дрвото имал кружен отвор на кој бил поставен металниот дел - умбо (од латинскиот збор *umbilicus* со значење папок).

Раката лежела во неговата вдлабнатина од внатрешната страна и се држела за дрвена рачка, која го држела целиот штит. Воедно, зглобот на раката го движел штитот во саканиот правец, во зависност од одбраната на ударите од противниковиот меч. Умбото било најизложено на ударите од мечот, затоа е метално и било испакнат дел од штитот, но ние поради големата корозија на

умбото не можеме ни да ги насетиме овие активности. Обично штитот со тап врв на умбо, како што е овде обработеното, служел и за напад, возвраќање на удари при формација⁷ на борба гради во гради, штитот го штител и воиновите и соборците од левата и десната страна од него, така што со нивните штитови ја штителе целата формација. При директен удар на туркање на штитовите од другата страна заради позиција, најпрво страдало умбото, како и во поединечен двобој - борба меѓу двајца противници, централниот дел за примање на удари претставувало умбото, затоа умбото има конусна форма, да ги ублажува директните удари на мечот, копјето или стрелата со неговата косина.

⁷ *Ibidem*, 126.

Stevče TODOROVSKI

UMBO FROM HERACLEA LINCISTIS

Summary

The paper speaks how the find -the umbo (shield boss) was discovered on the site of Heraclea Lincistis, the state of the find, and the material in which it was made. Further, a description is given, the size, the damage, as well as the function in the army formation. Also, the importance of the find is evaluated, as well as the impossibility to classify the period when

it was made, if it was made in the Late Antiquity or in the Early Middle Ages. Likewise, the style elements are important in the process of the classification of the artifact. The function of the find is discussed in detail, and how the umbo (shield boss) had the task in protecting the warrior and others nearby.